

BIBLIOGRAFIJA IZDANJA
U NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU 1941—1945,
izd. Vojnoistorijski institut, Beograd 1964, str. 824

U vrijeme kada se ulažu znatni naponi da se izradi cjelokupna bibliografija o radničkom pokretu i revoluciji naroda Jugoslavije, izašla je iz štampe Bibliografija izdanja u narodnooslobodilačkom ratu 1941—1945. Uloženi trud grupe autora, saradnika Vojnoistorijskog instituta, na izradi ove toliko potrebne publikacije, koja bilježi 9.558 izdanja u toku rata (od toga 4.339 vojnih izdanja, knjiga, brošura, časopisa i listova i 4.779 izdanja organa partijskih rukovodstava i institucija) dao je dragocjen rezultat. Ovim podacima o izdanjima pridružuju se i podaci o imponentnom broju od 1.264 izdavača, kao i podaci o broju štamparija (154) i »tehnika« (666). Kada bilježimo ove podatke, imamo u vidu i izuzetno teške uslove pod kojim se radilo, bilo tamo gdje su se partizanske jedinice borile, bilo na neoslobođenoj ili oslobođenoj teritoriji. Radilo se pod neprijateljskom vatrom ili drastičnom kontrolom neprijatelja, sa minimalnim materijalnim sredstvima, po cijenu života. Radilo se danju, noću, u predahu između dvije bitke, pisalo se rukom, izvlačilo na šapirografu, na haratiji do kakve se moglo doći; ali ono što je bilo napisano, ulivalo je vjeru, podsticalo na borbu, davalo snagu da se izdrži do pobjede.

Ova nam Bibliografija daje sliku raznovrsnosti i bogatstva izdavačke djelatnosti u toku rata, što jasno govori o važnosti pisane riječi u podizanju morala boraca i narodnih masa.

Sve o oslobodilačkoj borbi — rad u četi, herojstvo pojedinaca, rad na kulturno-zabavnom polju, likovnom stvaralaštvu, književna ostvarenja manje ili veće vrijednosti, dakle sve što je odraz toga vremena — nije bilo moguće zabilježiti u zvaničnoj korespondenciji i dokumentima vojnih jedinica, partijskih organizacija ili narodnooslobodilačkih odbora. Najveći dio toga je zabilježen na stranicama izdanja — knjiga, časopisa, brošura i listova — iz toga doba. Uz zvanična akta to predstavlja istorijsku građu u kojoj su sačuvani od zaborava mnogi događaji i zbivanja. Iz ove građe istoričari mogu crpsti podatke za rekonstrukciju onih događaja za koje nema ili ima vrlo malo sačuvanih dokumenata.

Kolektiv od osamnaest saradnika obišao je sve arhive, muzeje, biblioteke, rukovodstva Saveza komunista, jedinice JNA, sve republičke, pokrajinske, oblasne i bivše okružne i sreske centre — preko dvije stotine ustanova u našoj zemlji — da bi sakupio ovu građu. Tako je sabrana

građa za Bibliografiju imala oko 20.000 bibliografskih jedinica, a poslije odabiranja i definitivnog sređivanja svedena je na već pomenuti broj jedinica. Građa je podijeljena na vojna i civilna izdanja, a unutar tih cjelina na dva dijela: knjige i brošure i periodika. Bibliografija je stručno urađena, što znači da bibliografske jedinice sadrže sve potrebne elemente i da je, radi lakšeg korištenja, opremljena potrebnim registrima i prilogima. Osim toga Bibliografija je dopunjena sa 444 faksimila naslovnih stranica izdanja, te fotografijama štamparija i »tehnika«, sa 78 ličnih fotografija autora, urednika, redaktora izdanja i sl.

Sastavni dio Bibliografije su i bibliografski podaci o izdanjima čiji originali nisu bili dostupni autorima ili nisu sačuvani iz bilo kojih razloga, ali je poznato da su postojali.

Konsultovanjem velikog broja učesnika rata, preživjelih boraca, članova tadašnjih rukovodstava (oko 500), prikupljeni su brojni značajni podaci o vojnim izdanjima, utvrđena su, bar približno, mjesta gdje su ona izašla na osnovu kretanja štabova. Pa i pored uloženi napore za neka od izdanja nisu dobiveni svi ovi podaci. Posebnu teškoću autorima ove publikacije pricinjavala je anonimnost autora i lokacije štamparija i »tehnika« kod većine izdanja. Isti je slučaj i sa jednim brojem tvoraca likovnih priloga, manjih književnih pokušaja, proznih i pjesničkih ostvarenja, koji su ostali anonimni. Razumljivo je da je ovakvih pojava u ratu bilo mnogo, jer neprijatelju nije trebalo davati mogućnost orijentacije gdje i protiv koga da poduzme svoje drakonske represalije.

Čitaocu se u registru pružaju sva obavještenja o izdanjima. Date su skraćenice, sadašnje lokacije izdanja, registri izdavača — jedinica, komandi i ustanova NOVJ i partijsko-političkih rukovodstava i organizacija, organa narodne vlasti, kulturno-prosvjetnih ustanova i udruženja, zatim registar izdanja po godinama, koji omogućava da pratimo obim izdavačke djelatnosti — od 1941, u kojoj je bilo svega 83 izdanja, 1942. — 458, 1943. — 1.504, 1944. — 3.811, do 1945. sa 2.666 i bez oznake godina 1.587 izdanja. Dalje slijede registri: mjesta izlaženja, autora knjiga i brošura, urednika, stručni registar, registar izdanja na stranim jezicima i popis tehnika i štamparija naznačenih i nenaznačenih na izdanjima. Dat je popis literature i drugih izvora korištenih za izradu Bibliografije, a priložen je i pregled priloga u bakrotisku, kao i pregled likovnih priloga u ovoj publikaciji.

U Bibliografiju su ušla izdanja izašla u vremenu od 4. jula 1941. do 15. jula 1945. godine. Redakcija je u predgovoru stavila do znanja da nisu obrađeni leci, proglosti, karikature i plakate.

Izdavačka djelatnost po pojedinim jugoslovenskim zemljama i pokrajinama nije data zbog usvojenog principa sređivanja po abecedi i to je sigurno jedina manjkavost ove publikacije, a materija nije podijeljena ni po godinama. Međutim opremljenost publikacije registrima omogućava lak i brz uvid, kako je istaknuto i u predgovoru.

Obimnost i složenost posla najbolje ilustrira podatak da je na saкупljenoj građi za Bibliografiju, odnosno na njenom sažimanju, upoređivanju, provjeri podataka, dešifraciji inicijala i pseudonima, sređivanju po abecedi, jednom riječju na definitivnom stručnom sređivanju, radila grupa redaktora više od četiri godine.

Jugoslovenska javnost je u Bibliografiji dobila solidan, vrlo informativan priručnik o jednoj vrlo značajnoj aktivnosti u toku NOR-a i revolucije jugoslovenskih naroda. Na njega se sigurno mogu osloniti svi oni koje bude interesovala ova aktivnost, a istoričarima NOB-e, muzealcima, arhivistima i bibliotečkim radnicima to će biti priručnik od prvorazrednog značaja.

Pribulja SUBHIJA